

وضعیت شاخص‌های روش تحقیق در پایان‌نامه‌های دکترای عمومی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه (۸۴-۱۳۶۷)

ژاله کوهبومی*؛ دکتر فریدون عزیزی**؛ مهندس ناصر ولایی***؛ دکتر منصور رضایی****

بهمن مهربان*؛ مهوش کهریزی*

چکیده

سابقه و هدف: پایان‌نامه به دلیل این که آموزش دانش، مهارت و روش‌شناسی تحقیق برای دانشجویان است دارای اهمیت ویژه می باشد. لذا مطالعه حاضر به منظور بررسی شاخص‌های ده‌گانه روش تحقیق در پایان‌نامه‌های پزشکی عمومی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه طی سالهای ۸۴-۱۳۶۷ انجام گرفت.

مواد و روش‌ها: در این مطالعه توصیفی-تحلیلی ۲۱۸ پایان‌نامه پژوهشی دانشجویان دوره پزشکی عمومی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه طی ۱۸ سال با استفاده از نمونه‌گیری چندمرحله‌ای بررسی شد. میانگین نمرات پایان‌نامه‌ها در پنج دوره زمانی مقایسه گردید. داده‌ها با استفاده از یک چک‌لیست که حاوی ۹۱ گزینه مربوط به ده شاخص روش تحقیق شامل عنوان، چکیده، بیان مسأله، بازنگری متون، اهداف و فرضیات، روش اجرا، یافته‌ها، بحث، نتیجه‌گیری و منابع بود، جمع‌آوری و امتیاز هر یک از آن‌ها برحسب اهمیت نسبی تعیین شد. حداکثر نمره یک پایان‌نامه ۲۰ فرض شد که براساس مقیاس لیکرت در پنج رده قرار گرفت. برای تحلیل داده‌ها آزمون‌های مجذور کای، تی، آنالیز واریانس و تست تعقیبی توکی استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که میانگین نمره کل شاخص‌های ده‌گانه در پایان‌نامه‌های مورد بررسی $3/11 \pm 8/77$ از ۲۰ بوده است. به جز شاخص‌های «عنوان» که رتبه بسیار خوب و «یافته‌ها» که رتبه خوب اخذ کرده‌اند، بقیه شاخص‌ها در مرتبه متوسط، ضعیف یا نامناسب قرار داشتند. آزمون تی تفاوت معناداری را در نمره میانگین شاخص‌های ده‌گانه نشان داد ($P < 0/001$). نمره کل پایان‌نامه‌ها که در دوره زمانی اول $1/54 \pm 5/90$ بود، در دوره‌های زمانی دوم تا پنجم به ترتیب به $7/73 \pm 2/36$ ، $8/62 \pm 2/53$ ، $11/28 \pm 2/41$ و $12/40 \pm 2/33$ افزایش یافت. به عبارت دیگر، میانگین امتیاز کل پایان‌نامه‌ها در دوره‌های زمانی دوم، سوم، چهارم و پنجم نسبت به دوره قبلی خود به ترتیب $30/5$ ، $11/94$ ، $30/85$ و $9/93$ درصد افزایش یافته است. آزمون آنالیز واریانس تفاوت معناداری را بین میانگین نمره کل پایان‌نامه‌ها در پنج دوره زمانی مورد مطالعه نشان داد ($P < 0/001$). آزمون تعقیبی توکی نشان داد همه دوره‌های زمانی به جز دو دوره، تفاوت معناداری با یکدیگر داشتند ($P < 0/001$).

بحث: مطالعه حاضر سیر بهبودی را در تدوین شاخص‌های ده‌گانه روش تحقیق در پایان‌نامه‌ها نشان داد. چنین به نظر می‌رسد که عواملی از قبیل زمان، تغییر آیین‌نامه پایان‌نامه‌ها، شرکت اساتید راهنما در کارگاه‌های روش تحقیق و دسترسی سریع به بانک‌های اطلاعاتی موجبات بهبودی در روند تدوین پایان‌نامه‌ها را فراهم آورده است.

کلیدواژه‌ها: پایان‌نامه، دکترای عمومی پزشکی، روش تحقیق، کرمانشاه «دریافت: ۸۳/۱۰/۱ پذیرش: تابستان ۱۳۸۵»

* عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه ** استاد و فوق تخصص غدد درون ریز دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

**** عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی **** استادیار آمار زیستی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه

* عهده‌دار مکاتبات: کرمانشاه، سرخه لیژه، دانشکده پرستاری، مامایی تلفن: ۰۹۱۸۸۳۲۸۷۱۵ Email: Zhkooohboomi@yahoo.com

مقدمه

پایان‌نامه یک اثر نوشتاری فردی برای دریافت درجات علمی و تخصصی است که در حدود ده تا ۱۵ هزار کلمه نگارش می‌شود و موضوع آن طی فرایند بحث و مذاکره بین دانشجو و استاد راهنما انتخاب می‌گردد (۱). در دوره آموزش پزشکی عمومی در ایران، پایان‌نامه ۶ واحد درسی است تا دانشجو در طول دوره تحصیلی خود به‌گونه‌ای با مسایل پژوهشی و چگونگی انجام یک تحقیق آشنا شود. به نظر می‌رسد یکی از راه‌های پرورش محققان خوب تشویق دانشجویان برای نوشتن یک پایان‌نامه پژوهشی است (۲). پایان‌نامه‌ها به چند علت دارای اهمیت می‌باشند: نخست آنکه پایان‌نامه، در واقع آموزش دانش، مهارت و روش‌شناسی تحقیق برای دانشجویان است. بنابراین، ضرورت دارد که چهارچوبی مناسب و یکنواخت برای ارایه این واحد آموزشی پژوهشی ارایه گردد. از طرف دیگر، هر پایان‌نامه به عنوان الگویی برای سایر دانشجویان قلمداد می‌گردد که به عنوان مرجعی در ساختار مرسوم دانشگاه به آن مراجعه می‌کنند؛ بنابراین وجود پایان‌نامه‌هایی با کیفیت و محتوای مناسب برای راهنمایی در این خصوص احساس می‌شود (۳). همچنین وضعیت تدوین پایان‌نامه‌ها می‌تواند انعکاسی از میزان توجه مسئولین دانشگاه، اساتید راهنما و دانشجویان به این واحد آموزشی پژوهشی مهم باشد که به صورت تدریجی در جهت‌دهی به فعالیت‌های علمی دانشگاه و کسب اعتبار علمی آن دخیل می‌باشد؛ زیرا هرچه پایان‌نامه از کیفیت قوی‌تری برخوردار باشد، قابلیت تبدیل آن به مقاله بیشتر خواهد بود و چنانکه می‌دانیم یکی از معیارهای تعیین

اعتبار علمی هر دانشگاهی تعداد مقالات چاپ‌شده آن دانشگاه در مجلات علمی-پژوهشی داخل یا خارج از کشور می‌باشد. در کشور آلمان، همانند ایران، انجام دادن یک کار پژوهشی در قالب پایان‌نامه به منظور اخذ عنوان دکتری برای دانشجویان پزشکی اجباری است (۴ و ۵)، ولی تعداد مقالات چاپ‌شده در مجلات پزشکی با توجه به جمعیت و تعداد دانشجویان پزشکی، در مقایسه با کشورهای کوچکی مانند سوئد، دانمارک، فنلاند و هلند- که در آن کشورها پایان‌نامه اختیاری است- کمتر است (۲). در ایران تحقیق جامعی از تعداد مقالات استخراج‌شده از پایان‌نامه‌ها وجود ندارد، ولی به نظر می‌رسد تعداد معدودی از آن‌ها مقاله شده‌اند؛ زیرا در مطالعات محدودی که انجام‌گرفته اکثر پایان‌نامه‌ها دارای اشکالات اساسی هستند (۶ و ۷). از سوی دیگر مطالعه دیگری بر تأثیر عامل زمان در ارتقای کیفی پایان‌نامه‌ها تأکید دارد (۸). همچنین در مطالعات دیگر بهبودی در وضعیت تدوین پایان‌نامه‌ها گزارش شده است (۲ و ۱۱-۹).

نتایج تحقیقات ذکرشده نمایانگر وجود تناقض در این خصوص است. از سوی دیگر، چند متغیر مرتبط با پژوهش مانند گسترش استفاده از خدمات اطلاع‌رسانی و بانک‌های اطلاعاتی از طریق شبکه جهانی، ممنوعیت ترجمه و به‌عنوان پایان‌نامه و تدوین دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های نگارش پایان‌نامه در سال‌های اخیر، ضرورت بررسی پایان‌نامه‌ها را مطرح می‌سازد؛ لذا این مطالعه در روی پایان‌نامه‌های دکترای عمومی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه از بدو تأسیس لغایت سال ۱۳۸۴ انجام

گرفت تا نحوه به کارگیری شاخص های روش تحقیق در آن ها مورد ارزیابی قرار گیرد.

مواد و روش ها

این مطالعه از نوع توصیفی-تحلیلی است. از کل ۸۲۶ پایان نامه پژوهشی دانشجویان دوره پزشکی عمومی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه از سال ۱۳۶۷ لغایت اسفند ۱۳۸۴ با استفاده از فرمول «محاسبه حجم نمونه برای نسبت در جامعه محدود» تعداد ۲۱۸ پایان نامه- براساس تعداد آن ها در هر سال- با استفاده از نمونه گیری چندمرحله ای (طبقه بندی برای هر سال و در داخل هر سال به روش تصادفی ساده) انتخاب شدند و مورد بررسی قرار گرفتند. داده ها با استفاده از یک چک لیست حاوی ۹۱ گزینه که ۴ گزینه آن مربوط به مشخصات کلی پایان نامه و ۸۷ گزینه آن مربوط به شاخص های ده گانه روش تحقیق شامل عنوان (۶ گزینه)، چکیده (۶ گزینه)، بیان مسأله (۱۱ گزینه)، بازنگری متون (۶ گزینه)، اهداف و فرضیات (۷ گزینه)، روش اجرا (۲۱ گزینه)، یافته ها (۱۹ گزینه)، بحث (۵ گزینه)، نتیجه گیری (۲ گزینه) و منابع (۴ گزینه) بود، توسط یک نفر از مدرسان کارگاه های روش تحقیق جمع آوری شد. روایی ابزار با استفاده از اعتبار محتوا تعیین شد. با استفاده از آزمون مجدد پایایی ابزار ۰/۹۳ به دست آمد. به دلیل عدم وجود ابزار استاندارد و همچنین عدم ارزش یکسان گزینه های مربوط به شاخص های ده گانه امتیاز وزنی هر یک از ۸۶ گزینه از حداقل ۰/۱ تا حداکثر ۱ امتیاز توسط ۸ نفر از اساتید روش تحقیق دانشگاه های علوم پزشکی شهید بهشتی و کرمانشاه مشخص و براساس آن نمره (امتیاز) نهایی هر

یک از شاخص های ده گانه به قرار ذیل تعیین گردید: عنوان ۰/۵، خلاصه ۲، بیان مسأله ۲، بازنگری منابع ۲، اهداف و فرضیات ۱/۵، روش تحقیق و نحوه اجرا ۴، یافته ها ۴، بحث ۲/۵، نتیجه گیری و پیشنهادها ۰/۵ و منابع ۱. براین اساس حداکثر نمره یک پایان نامه ۲۰ فرض شد که بر طبق مقیاس لیکرت پایان نامه هایی که نمره کل شاخص های ده گانه آن ها ۴-۰ بود نامناسب، ۸-۴/۰۱ ضعیف، ۱۲-۸/۰۱ متوسط، ۱۶-۱۲/۰۱ خوب و ۲۰-۱۶/۰۱ به عنوان خیلی خوب در نظر گرفته شد. همچنین در این پژوهش میانگین نمرات پایان نامه ها در پنج دوره زمانی مورد مقایسه قرار گرفت. به دلیل تعداد کم پایان نامه های پژوهشی در سال های ۷۲-۱۳۶۷ پایان نامه های این ۵ سال به عنوان یک دوره زمانی در نظر گرفته شد، در حالی که از سال ۱۳۷۳ لغایت ۱۳۸۴ هر سه سال به عنوان یک دوره زمانی لحاظ گردید. برای تحلیل داده ها آزمون های مجذور کای، تی، آنالیز واریانس و آزمون تعقیبی توکی مورد استفاده قرار گرفت.

یافته ها

جدول ۱ مبین آن است که امتیاز کل شاخص های ده گانه در پایان نامه های مورد بررسی $3/11 \pm 8/77$ از ۲۰ بوده است که براساس مقیاس ۵ گزینه ای لیکرت در رده متوسط قرار می گیرد. همچنین این جدول نشان می دهد که به جز شاخص های «عنوان» که نمره خیلی خوب و «یافته ها» که نمره خوب اخذ کرده اند، بقیه شاخص ها در مرتبه متوسط، ضعیف یا نامناسب قرار دارند. آزمون تی تفاوت معناداری را در میانگین نمره این شاخص ها نشان می دهد ($P < 0/001$).

جدول ۲ نشان می‌دهد که نمره کل شاخص‌های ده‌گانه در سال‌های ۷۲-۱۳۶۷ از $5/9 \pm 1/54$ به $12/40 \pm 2/33$ در سال‌های ۸۴-۱۳۸۲ رسیده است. به عبارت دیگر، این جدول نشان می‌دهد که میانگین نمرات کل پایان‌نامه‌ها در دو دوره زمانی اول، یعنی سال‌های ۷۲-۱۳۶۷ و ۷۵-۱۳۷۳ در حد ضعیف، در دو دوره زمانی بعدی یعنی سال‌های ۷۸-۱۳۷۶ و ۸۱-۱۳۷۹ در رده متوسط و در مقطع آخر یعنی سال‌های ۸۴-۱۳۸۲ در رده خوب قرار گرفته است. آنالیز واریانس تفاوت معناداری را بین میانگین نمرات کل پایان‌نامه‌ها در دوره‌های زمانی مختلف

جدول ۱- میانگین و انحراف معیار شاخص‌های ده‌گانه در ۲۱۸ پایان‌نامه دوره دکترای عمومی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی

کرمانشاه در سال‌های ۸۴-۱۳۶۷

شاخص‌های ده‌گانه روش تحقیق	امتیاز اخذشده بر مبنای ۲۰
	$\mu \pm SD^*$
عنوان	$17/00 \pm 3/67$
چکیده	$10/42 \pm 5/10$
بیان مسأله	$5/47 \pm 2/85$
بازنگری متون	$2/48 \pm 4/63$
اهداف و فرضیات	$4/74 \pm 7/28$
روش اجرا	$9/97 \pm 3/10$
یافته‌ها	$12/50 \pm 3/76$
بحث	$8/23 \pm 6/71$
نتیجه‌گیری	$6/33 \pm 7/01$
منابع	$9/41 \pm 7/09$
کل	$8/77 \pm 3/11$

فوق نشان داد ($P < 0/001$).

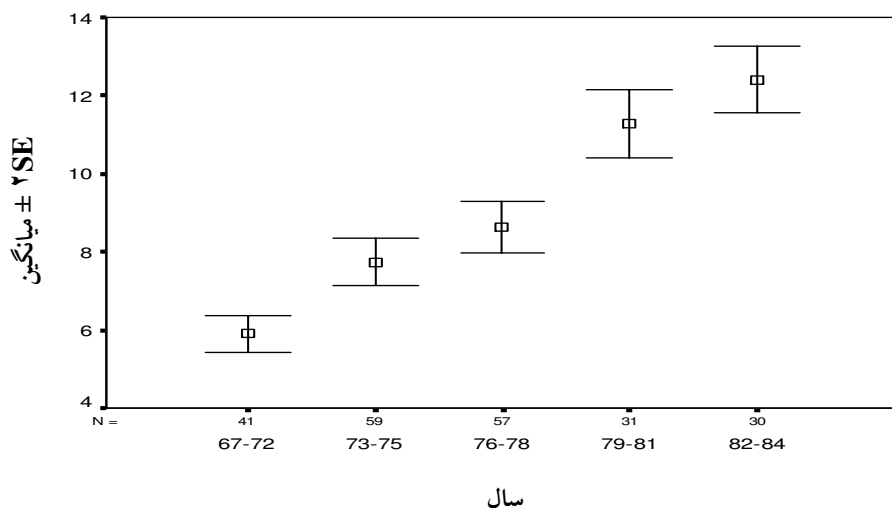
به‌منظور تعیین تغییرات میانگین امتیاز کل شاخص‌های ده‌گانه روش تحقیق در دوره‌های زمانی مورد مطالعه درصد تغییرات در هر مقطع نسبت به دوره قبلی محاسبه گردید. همان‌طور که جدول ۳ نشان می‌دهد، میانگین نمره کل پایان‌نامه‌ها در دوره‌های زمانی مورد بررسی به‌ترتیب $30/5$ ، $11/94$ ، $30/85$ و $9/93$ درصد افزایش یافته است. آزمون تی تفاوت آماری معناداری را نشان داد ($P < 0/001$).

نمودار ۱ روند تغییرات میانگین در پایان‌نامه‌ها را در دوره‌های زمانی مورد بررسی نشان می‌دهد که مبین بهبود وضعیت تدوین پایان‌نامه‌هاست. با استفاده از آزمون تعقیبی توکی مقایسه‌های دوگانه بین پنج دوره زمانی انجام گرفت که نشان داد همه دوره‌ها به‌جز دو دوره ۷۵-۱۳۷۳ با $1376-78$ ($p = 0/219$) و $1379-81$ با $1382-84$ ($P = 0/304$) تفاوت معناداری با یکدیگر داشتند ($P = 0/001$).

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار امتیاز کل شاخص‌های ده‌گانه در ۲۱۸ پایان‌نامه دوره دکترای عمومی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی

کرمانشاه به تفکیک پنج دوره زمانی در سال‌های ۸۴-۱۳۶۷

دوره زمانی (سال)	تعداد پایان‌نامه	امتیاز کل شاخص‌ها بر مبنای ۲۰
		$\mu \pm SD^*$
۱۳۶۷-۷۲	۴۱	$5/9 \pm 1/54$
۱۳۷۳-۷۵	۵۹	$7/73 \pm 2/36$
۱۳۷۶-۷۸	۵۷	$8/62 \pm 2/53$
۱۳۷۹-۸۱	۳۱	$11/28 \pm 2/41$
۱۳۸۲-۸۴	۳۰	$12/40 \pm 2/33$



نمودار ۱- روند تغییرات میانگین نمره کل ۲۱۸ پایان‌نامه دوره دکترای عمومی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در سال‌های ۱۳۶۷-۸۴

مطالعه پیروی و همکاران (۸) که پایان‌نامه‌های دکترای عمومی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی را از نظر روش‌شناسی تحقیق در سه دوره زمانی ۶۸-۱۳۶۷، ۷۱-۱۳۷۰ و ۷۴-۱۳۷۳ مورد بررسی قرار داده‌اند، میانگین امتیاز کل اخذ شده پایان‌نامه‌ها ۳۴/۴۲ بوده و حداکثر امتیاز پایان‌نامه‌ها ۱۳۶ بوده است. با توجه به آنکه حداکثر امتیاز پایان‌نامه‌ها در تحقیق ما ۲۰ بوده و میانگین نمره کل پایان‌نامه‌ها ۸/۷۷ است، چنانچه این دو میانگین را به ۱۰۰ تبدیل کنیم، یعنی میانگین مطالعه ما در ۵ ضرب شود، آنگاه میانگین مطالعه ما ۴۴ خواهد شد. در این صورت وضعیت بهتر پایان‌نامه‌های مورد بررسی در تحقیق ما مشهود است که می‌تواند علل متفاوتی داشته باشد: اولاً دوره‌های زمانی انتخاب شده در دو تحقیق متفاوتند. به عبارتی بیش از یک سوم پایان‌نامه‌های مورد بررسی در تحقیق حاضر مربوط به سال‌های ۷۵ تا ۷۸ است که براساس تحقیقات انجام شده در کشور وضعیت بهتر پایان‌نامه‌ها در سال‌های ذکر شده نسبت به سال‌های

جدول ۳- روند تغییرات میانگین امتیاز کل شاخص‌های ده‌گانه روش تحقیق در ۲۱۸ پایان‌نامه دوره دکترای عمومی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در سال‌های ۱۳۶۷-۸۴

دوره زمانی	امتیاز کل شاخص های ده گانه	درصد تغییر نسبت به دوره قبلی *
۱۳۶۷-۷۲	۵/۹±۱/۵	-
۱۳۷۳-۷۵	۷/۷±۲/۴	۳۰/۵
۱۳۷۶-۷۸	۸/۶±۲/۵۳	۱۱/۹۴
۱۳۷۹-۸۱	۱۱/۲۸±۲/۴۱	۳۰/۸۵
۱۳۸۲-۸۴	۱۲/۴۷±۲/۳۲	۹/۹۳

* نتیجه آزمون = $P < 0.001$

بحث

یافته‌ها نشان داد که نمره کل شاخص‌های ده‌گانه روش تحقیق در پایان‌نامه‌های دکترای عمومی پزشکی ۸/۷۷±۳/۱۱ بر مبنای ۲۰ بوده است که براساس مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای در رده متوسط قرار می‌گیرد. در

در مورد «یافته‌ها» به نظر می‌رسد که کسب امتیاز خوب به دلایل ذیل باشد: اول اینکه در اغلب پایان‌نامه‌ها تجزیه و تحلیل آماری توسط اساتید مشاور آمار و یا با راهنمایی اساتید راهنما انجام می‌گیرد. دوم اینکه اهمیت ویژه ارایه بخش یافته‌ها در جلسات دفاع از پایان‌نامه‌ها توجه ویژه‌ای را می‌طلبد که موجب دقت بیشتر در تدوین این بخش می‌گردد. سوم اینکه اغلب پایان‌نامه‌های مورد بررسی از نوع توصیفی بوده‌اند و نیاز به تجزیه و تحلیل خاصی نداشتند و موجبات اخذ امتیاز خوب در این قسمت را فراهم آورده‌اند. مطالعه پیروی و همکاران تأییدکننده نتایج به‌دست‌آمده در قسمت یافته‌ها می‌باشد (۸). مطالعه سبحانی و همکاران نشان داد که تنها نقطه قوت در پایان‌نامه‌های مورد بررسی بخش یافته‌ها بوده است، به‌طوری‌که ۶۸/۱ درصد از کل پایان‌نامه‌ها در این بخش دارای کیفیت عالی بوده‌اند (۷). در تحقیق حاضر شاخص‌های چکیده، روش اجرا، بحث و منابع در رده متوسط قرار داشتند که یکی از مهم‌ترین این شاخص‌ها، شاخص «روش اجرا» می‌باشد. می‌دانیم که پایه اصلی کاربرد نتایج هر تحقیق بر نحوه اجرای آن استوار است. اگر این پایه سست باشد، نمی‌توان به نتایج حاصل از آن اعتماد کرد. از سوی دیگر، شاخص «روش اجرای» ضعیف در پایان‌نامه‌ها علتی برای ممانعت از تبدیل آن‌ها به یک مقاله علمی قابل چاپ است که اهمیت آن بر هیچ‌کس پوشیده نیست. تعداد مقالات ارایه‌شده در یک دانشگاه یکی از عوامل مهم در طرح رتبه‌بندی دانشگاه‌های کشور است که باید به آن اهتمام ورزید. شاید یکی از علل مهم پایین‌بودن نمره روش اجرا در تحقیق حاضر آن است که در چک‌لیست ما به ابزار

۷۰-۷۱ و ۷۴-۷۳ نشان داده شده است؛ به‌عنوان مثال در تحقیقی که در روی کلیه پایان‌نامه‌های دوره پزشکی عمومی در سراسر کشور انجام گرفت، نتایج نشان داد که امتیاز پایان‌نامه‌های سال‌های ۷۸-۱۳۷۷ نسبت به سال‌های ۷۱-۱۳۷۰ افزایش معناداری یافته است (۲). سبحانی نیز به نتیجه‌ای مشابه دست یافت (۵). دوماً تفاوت در حجم نمونه دو تحقیق می‌تواند علت دیگری برای نتایج به‌دست‌آمده باشد. سوماً این تفاوت ممکن است ناشی از روش اجرا و ابزار به‌کار رفته در دو تحقیق باشد. در تحقیق حاضر ۹۱ گزینه با اعمال امتیاز وزنی به هر گزینه مورد بررسی قرار گرفته است که در تحقیق پیروی و همکاران (۸) گزینه‌ها بدون احتساب امتیاز وزنی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. یافته‌ها نشان داد که از بین شاخص‌های ده‌گانه مورد بررسی در این تحقیق «عنوان» امتیاز عالی، «یافته‌ها» امتیاز خوب، «بررسی متون» امتیاز نامناسب و بقیه شاخص‌ها امتیازهای ضعیف یا متوسط دریافت کرده‌اند. به نظر می‌رسد علت بهتر بودن وضعیت شاخص‌های «عنوان» و «یافته‌ها» نسبت به شاخص‌های دیگر آن باشد که اولی مربوط به تصویب عنوان پایان‌نامه و دیگری مربوط به جلسه دفاع از پایان‌نامه است که ممکن است به علل ذیل موجب کسب امتیاز بهتر توسط این دو شاخص شده باشد: اول آنکه در اغلب موارد عناوین پایان‌نامه‌ها توسط اساتید راهنما انتخاب و تعیین می‌شود و دانشجو آن‌را می‌پذیرد؛ دوم آنکه در هنگام تصویب عنوان پایان‌نامه‌ها این بخش مورد توجه ویژه قرار می‌گیرد و اشکالات آن به حداقل می‌رسد؛ بنابراین در تدوین آن دقت بیشتری انجام می‌گیرد.

بررسی روند تغییرات میانگین امتیاز کل پایان‌نامه‌ها به تفکیک دوره‌های زمانی نشان داد که در هر دوره زمانی نسبت به دوره قبلی افزایش وجود داشته است. در تحقیق پیروی و همکاران میانگین امتیاز پایان‌نامه‌های پژوهشی طی سال‌های ۶۸-۱۳۶۷، ۷۱-۱۳۷۰ و ۷۴-۱۳۷۳ به ترتیب ۲۳/۴، ۳۱/۹۳ و ۳۹/۹۷ بوده است که تفاوت معناداری را در قالب‌بندی و محتوای پایان‌نامه‌های مورد بررسی گزارش کرده است (۸). سبحانی هم در مطالعه خود متذکر شده است که ۵۰ درصد از پایان‌نامه‌هایی که پس از سال ۱۳۷۳ ارایه شده، نسبت به سال‌های ۷۲-۱۳۷۱ از وضعیت مناسب‌تری برخوردار می‌باشند (۷). لیکن آصف‌زاده از مطالعه خود نتیجه گرفت که اکثر پایان‌نامه‌های مورد بررسی از غنای روش‌شناسی تحقیق برخوردار نیستند و دارای اشکالات اساسی می‌باشند (۶).

نتیجه‌گیری

چنانکه ملاحظه می‌شود اغلب مطالعات انجام شده همانند مطالعه حاضر سیر بهبودی را در محتوای پایان‌نامه‌ها گزارش نموده‌اند. چنین به نظر می‌رسد که عواملی از قبیل تأثیر عامل زمان، افزایش تعداد اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها از قبیل دانشگاه مورد این پژوهش و به تبع آن افزایش تعداد اساتید راهنما و در نتیجه اختصاص وقت بیشتر آنان برای راهنمایی دانشجویان، تغییر آیین‌نامه پایان‌نامه‌ها - هرچند که هنوز دارای اشکالاتی است - شرکت اساتید راهنما در کارگاه‌های روش تحقیق و دسترسی آسان و سریع به بانک‌های اطلاعاتی موجبات بهبودی در روند تدوین پایان‌نامه‌ها را فراهم آورده است؛ ولی نباید از نظر دور داشت که هنوز تا وضعیت مطلوب فاصله

تحقیق، نحوه تعیین اعتبار و اعتماد آن، همچنین به متغیرها، نوع متغیر و مقیاس سنجش آن‌ها و... در پایان‌نامه‌ها امتیازی تعلق گرفته است، ولی در دستورالعمل نگارش پایان‌نامه اشاره‌ای به این موارد نشده است؛ لذا دانشجو نسبت به این موارد و هر آنچه در دستورالعمل نگارش پایان‌نامه‌ها اشاره‌ای بدان نشده است، بی‌توجه بوده و بنابراین امتیاز آن مورد را از دست داده است.

چنانکه گفته شد یکی دیگر از شاخص‌های مهم در این تحقیق که در سطح «متوسط» قرار گرفته است، شاخص «بحث» می‌باشد. شاید بتوان گفت نوشتن بحث مهم‌ترین و مشکل‌ترین کار در تدوین یک پایان‌نامه است و این مهم میسر نمی‌شود مگر با «بررسی متون» کافی و غنی. همچنان‌که نتایج نشان داده است ضعیف‌ترین شاخص در پایان‌نامه‌های مورد بررسی شاخص «بازنگری متون» بوده است که در رده «نامناسب» قرار دارد. علت چیست؟ تقریباً ۱۰۰ درصد پایان‌نامه‌های مورد بررسی دارای بخشی به نام «کلیات» بودند و مطالب این بخش عیناً از کتب درسی بازنویسی شده که نتیجه‌ای جز افزایش هزینه، خستگی و اتلاف وقت دانشجو را در بر ندارد. این قسمت به عنوان بررسی متون تدوین و گاهی تعدادی مقاله نیز در این بخش آورده شده بود که کفایت لازم را نداشتند. پس قابل‌پیش‌بینی است که با یک «مرور متون» نامناسب، «بحثی» عالی یا خوب نخواهیم داشت. این موضوع لزوم حذف بخش «کلیات» و اهمیت توجه ویژه به «بررسی متون» با استفاده از مقالات را در پایان‌نامه‌ها مورد تأکید قرار می‌دهد.

در وضعیت تدوین پایان‌نامه‌ها را فراهم آورد و نویدبخش آن باشد که تعداد مقالات استخراج شده از پایان‌نامه‌هایی که بر یک اسلوب صحیح استوارند، فزونی یابد .

تشکر و قدردانی

از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر محرابی و همچنین از اساتید ارجمندی که در تهیه ابزار این تحقیق و امتیاز وزنی آن ما را یاری دادند، کمال تشکر و امتنان را داریم. همکاری‌های صمیمانه کلیه کتابداران محترم کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه به‌ویژه مرحومه سرکارخانم فرح رستمی و سرکارخانم شراره مخصوصی را ارج می‌نهیم.

زیادی وجود دارد و باید با سرعت‌بخشیدن به روند کنونی برای بهبود وضعیت پایان‌نامه‌نویسی کوشید. این تحقیق نشان داد که هر بخش از پایان‌نامه که در دستورالعمل نگارش پایان‌نامه‌ها به آن توجه ویژه‌ای نشده است، مورد غفلت دانشجو قرار گرفته است. شاید این موضوع بدان علت است که این دستورالعمل به‌صورت کلی و غیرعینی تدوین گردیده است؛ لذا شایسته است با استفاده از اساتید فن این دستورالعمل را از حالت کلی خارج نمود و بندهای مربوط به آن را با ذکر جزئیات به صورت عینی درآورد. در آن صورت می‌توان امیدوار بود که راهنمای دانشجو در توجه به جزئیات مهم در پایان‌نامه‌ها شود و ضمن پیشگیری از خستگی، سردرگمی، صرف هزینه و وقت فراوان موجبات بهبود

Abstract:***Research Methodology Indices and Medical Practitioner Student's Dissertations (Kermanshah 1988-2005)***

Kouhboumi, Zh.¹; Azizi, F.²; Valaee, N.³; Rezaee, M.⁴; Mehrban, B.¹; Kahrizi, M.¹

1. Faculty Member, Kermanshah University of Medical Sciences.

2. Full Professor in Endocrinology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences.

3. Faculty member, Shahid Beheshti University of Medical Sciences.

4. Assistant Professor in Biostatistics, Kermanshah University of Medical Sciences.

Introduction: *Dissertations are important part of medical practitioner students training modules and may increase their knowledge and skills in the research methodology. This research was conducted to study ten research methodology indexes in medical student's dissertations in Kermanshah University of Medical Sciences from 1988 to 2005.*

Materials and Methods: *This is an analytical-descriptive study. 218 general medical practitioner student original dissertations were selected in randomization based on their graduation year during 18 years. According to the number of dissertations and graduation year they were divided into five sub-groups and the mean scores of the dissertations were compared in these time periods. Data was extracted using a check list consisting of 91 items related to 10 research methodology indices; title, abstract, problem statement, literature review, objectives and hypotheses, material and methods, findings, discussion, conclusion and references by one of well trained lecturers. The score were given to each of the indexes, were determined in terms of their relevant importance. Distinct mark dissertations were assumed 20 scores and divided into five categories based on Likert Scale. Chi-square test, independent T- test, ANOVA and Post-hoc Tukey's test were used for statistical analysis.*

Results: *The mean and standard deviation of the total scores in ten research methodology indices was 8.77 ± 3.11 out of 20 for these dissertations. Except title index and findings index that received very high scores, the rest indices received moderate, weak, and very weak scores. The mean and standard deviation of the total scores in 10 research methodology indices in the first periodical section was 5.90 ± 1.54 which increased to 7.73 ± 2.36 , 8.62 ± 2.53 , 11.28 ± 2.41 , 12.40 ± 2.33 respectively for the second, third, fourth and fifth periodic sections. In other words, the means and standard deviation of the total scores in the second, third, fourth and fifth periodic sections in comparison with the first section increased 30.5%, 11.94%, 30.85% and 9.93% respectively. ANOVA test showed significant difference between total scores' mean in five periodic sections. According to Post-hoc Tukey's test there were significant differences between all the time periods except two of them.*

Conclusion: *Present study showed an improving trend in ten research methodology indices during the last 18 years. We can conclude that some factors such cchanging dissertations writing instructions, attending in research methodology workshops, increasing facilities to access to medical databases may be the main causes of this improvement trend.*

Key Words: *Dissertation, Medical Student, Research Methodology, Kermanshah*

منابع

- ۱- آصف‌زاده سعید. آیین‌نامه نگارش مقاله، پایان‌نامه و گزارش در علوم پزشکی. چاپ اول، تهران: انتشارات معاونت پژوهشی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی؛ زمستان ۱۳۷۹، صفحه: ۱۰۳.
- ۲- کلاهی علی‌اصغر، فرسار احمدرضا، مولوی نجومی مرضیه، کلاهی سوسن، ملک افضل‌ی حسین. مقایسه کیفیت پایان‌نامه‌های دکترای عمومی پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در سال‌های تحصیلی ۷۱-۷۰ و ۷۸-۷۷. مجله حکیم؛ تابستان ۱۳۸۲، دوره ششم، شماره دوم، صفحات: ۱۷-۱۱.
- ۳- جعفری فریبا، طیبیان فروزان، فاطمی طیبه. ویژگی‌ها و ساختار پایان‌نامه‌های ایرانی مقاطع تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در دهه ۷۸-۱۳۶۸. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی؛ سال ۸۲، شماره ۹، صفحات: ۲۲-۱۵.
4. Diez C, Arkenauc, Meyer WF. The German medical dissertation - time to change. Acad Med 2000; 75(8): 861-3.
5. Ernst E. Medicine in Germany. Lancet 1997; 349 (9050): 508.
- ۶- آصف‌زاده سعید. بررسی پایان‌نامه‌های دانشجویان فارغ‌التحصیل دانشگاه علوم پزشکی قزوین. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی گیلان، سال ۱۳۷۷؛ سال هفتم، شماره ۲۶ و ۲۵، صفحات: ۲۲-۱۶.
- ۷- سبحانی عبدالرسول، پور رمضان مهرداد، ذاکرنقیبی سیدعلی. بررسی رعایت اصول نگارش علمی پایان‌نامه‌های تحقیقاتی دانشجویان پزشکی. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی گیلان، سال ۱۳۷۷؛ سال هفتم، شماره ۲۵ و ۲۶، صفحات: ۸-۱.
- ۸- پیروی حبیب‌الله، فکری فاطمه، گچکار لطیف، آذرگشپ اذن‌الله. تغییرات کمی و کیفی پایان‌نامه‌های پزشکی و ارزیابی عوامل مؤثر بر آن‌ها. مجله پژوهنده، شماره چهاردهم تابستان ۱۳۷۸، صفحات: ۹۷-۱۰۵.
- ۹- انوری پور حمید. بررسی وضعیت و مقایسه پایان‌نامه‌های پزشکی در دو گروه فارغ‌التحصیلان سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۷ دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه. پایان‌نامه دکترای حرفه‌ای پزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه؛ مرداد ۱۳۷۸.
- ۱۰- محمدعلیزاده سکینه. ارزیابی پایان‌نامه‌های تحقیقی دانشگاه تربیت مدرس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد پرستاری دانشگاه علوم پزشکی تربیت مدرس، سال ۱۳۷۰.
11. Kolahi AA, Mohammadi A. The relation between executing of thesis policies and medical student's theses quality in type one medical faculties of Iran. J Med Edu Fall 2004; 6(1): 95-98.